

**MUZEUL „JUSTINIAN ARHIEPISCOPUL”
– O PERLĂ A CATEDRALEI ORTODOXE
„ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATU MARE**

Dr. Daniela Bălu*

Deși pandemia de SARS-COV 2 a pus la grea încercare inclusiv viața eclezială, totuși, în vara anului 2020, cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Dr. Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmărilor, în vremea slujirii pr. paroh dr. Cristian Boloș și a pr. Radu Șimonca, am avut onoarea de a participa la organizarea **Muzeului „Justinian Arhiepiscopul”**, finanțat prin proiectul „Restaurarea și reabilitarea Catedralei Ortodoxe *Adormirea Maicii Domnului* din Satu Mare”, Programul Operațional Regional 2014-2020. Prioritatea de investiții 5.1 – Conservarea, protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și cultural”. Managerul și coordonatorul proiectului a fost pr. dr. Cristian Boloș, părintele paroh al catedralei, unul dintre cei mai apreciați și iubiți preoți sătmăreni.

La finalizarea amplului proiect de restaurare Catedrala Ortodoxă și Muzeul „Justinian Arhiepiscopul” au fost sfințite în data de 16 august 2020, zi de mare sărbătoare pentru comunitatea ortodoxă sătmăreană, Sfânta Liturghie Arhierească fiind săvârșită de către P.S. Dr. Iustin - Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmărilor, și de către P.S. Timotei Sătmăreanul, Arhiereu - Vicar.

Muzeul poartă, în semn de omagiu, numele I.P.S. Justinian Arhiepiscopul, cel ce a slujit timp de 26 ani la cârma Episcopiei, un părinte atât de iubit, respectat și prețuit de credincioși, considerat drept „voievod pe pământ și rugător în cer”. Sătmărenii îi păstrează vie memoria și prin Muzeul organizat în Catedrala ortodoxă. **Colecția muzeală** este alcătuită din obiecte aparținând patrimoniului eclezial al Catedralei Ortodoxe „Adormirea Maicii Domnului”, prima biserică ortodoxă românească din orașul Satu Mare, ridicată după Marea Unire din 1 Decembrie 1918.

..... * CS.III.- expert patrimoniu cultural- Director Muzeul Județean Satu Mare

Dorința ctitorilor săi a devenit vis împlinit, Catedrala transformându-se în „lăcaș de închinare, de școală înaltă, de Ateneu și Academie Națională”, comunitatea ortodoxă sătmăreană găsind în această „Casă a Domnului” și casa valorilor identitare românești, a spiritualității creștine ortodoxe, o adevărată rețută de credință, tradiție și cultură românească.

După Marea Unire, recunoașterea legală a Parohiei ortodoxe române din orașul Satu Mare s-a făcut la data de 25 noiembrie 1920, preot la acea dată fiind Meletie Răutu (în unele documente apare numele Răuțu sau Răuțiu), preot militar ce s-a întors de pe frontul din Budapesta după eliberarea ei de către Armata Română, alegând să rămână la Satu Mare, în special pentru comunitatea de funcționari publici angajați în administrația românească. Parohul slujea într-o mică capelă instalată provizoriu într-una din sălile Școlii de Meserii, mutată apoi la Școala Profesională de fete. Tot la data de 25 noiembrie 1920, Parohia ortodoxă din Satu Mare a primit și sigiliul cu hramul bisericii „Adormirea Maicii Domnului” (Cf. Parohia Ortodoxă Română Satu Mare I, Protopopiatul Satu Mare, *Istoricul Parohiei Ortodoxe Române Satu Mare I*).

Până la realizarea Marii Uniri în orașul Satu Mare nu a existat nicio biserică ortodoxă, necesitatea construirii unui lăcaș de cult fiind justificată și de creșterea numărului credincioșilor ortodocșii, care nu mai încăpeau la slujbele religioase ce se oficiau în mica capelă mutată în clădirea Inspectoratului CFR Satu Mare. Reprezentanții comunității ortodoxe sătmărene încep demersurile necesare demarării lucrărilor de construcție încă **din anul 1922**, când, în cadrul ședinței consiliului parohial din data de 28 iunie, hotărâsc să apeleze la sprijinul personalităților sătmărene care își puteau aduce contribuția la ridicarea bisericii.

Ei solicită deputatului Cezar Pascu „să fie sprijiniți în greaua luptă ce o duc pentru procurarea mijloacelor materiale necesare la clădirea unei biserici, cu îndoită menire creștinească și românească națională. Avem nevoie absolută de o Biserică în care să ne cultivăm nu numai sentimentul religios, dar și o limbă curat românească. Fericit acel român care ne întinde o mână de ajutor ... căci o biserică impunătoare în Satu Mare este menită a întruni în sine toate însușirile unui focar de cultură curat românească și va fi sortită a avea un multiplu rol: **de lăcaș de închinare, de școală înaltă, de Ateneu și Academie Națională**, cultivatoare a tot ceea ce este ortodox în creștinism și a tot ceea ce este ortodox în românism, în simțire și în graiul întregului neam românesc” (Cf. Daniela Bălu, *Catedrala Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului”. 75 de ani de la construire*, în „Eroii Neamului”, anul IV, nr.1 (10), martie, Satu Mare, 2012, p. 8).

Dorința ortodocșilor sătmăreni de a avea o catedrală era exprimată de consiliul parohial și în procesul verbal din data de **25 octombrie 1922**, în care se specifica faptul că "românii ortodocși din Satu Mare doresc un plan de Biserică în care nota arhitectonică să fie curat bizantină și care predomină în Țara Noastră. Dorim o biserică cu un plan simplu și cu multă soliditate a construcției, în toate amănuntele. Cupola să fie ca a Mitropoliei din Sibiu, turlele ca a Mitropoliei din Iași, acoperișul ca a Curții de Argeș, exteriorul în genul bisericii <<Sf. Dumitru>> din Craiova... un model care să se impună în aceste locuri din nord-vestul Țării Noastre". Dacă privim azi biserica, observăm că ea nu întrunește toate aceste elemente arhitecturale, adunate mai mult simbolic de pe întreg cuprinsul României Mari, tocmai ca o exprimare a sentimentului unității naționale atât de mult dorite!

În anul 1926 se reiau discuțiile referitoare la locul în care va fi amplasată biserica, prin procesul verbal cu nr. 26 din 24 octombrie subliniindu-se necesitatea marcării terenului „pentru a se întăbula pe Biserica Ortodoxă, și anume la încrucișarea B-dului Ferdinand cu Str. Regina Maria” (azi B-dul. Vasile Lucaciu și Str. 1 Decembrie 1918 - n.n.), locul fiind aprobat „de Ministerul de Interne prin adresa cu nr. 8382 din 13.XI.1923” (Cf. Daniela Bălu, Cristian Boloș, *Catedrala Ortodoxă "Adormirea Maicii Domnului"- prima biserică ortodoxă construită în Satu Mare după Marea Unire, în Satu Mare. Studii și comunicări, XXXIV/II, 2018, pp. 221-233*).

Preotul protopop Meletie Răutu depune numeroase eforturi între anii 1932-1937 pentru construirea bisericii, ajutat fiind prin strădania și contribuția bunilor și inimoșilor ei credincioși, în frunte cu preoții slujitori, epitropii și consilierii parohiali, precum și cu ajutorul Armatei Române.

Presa vremii consemna și ea aspirația comunității ortodoxe sătmărene, susținând necesitatea construirii unei biserici: "după cum se știe credincioșii ortodocși din orașul nostru au o veche și justă doleanță: lipsa unui locaș sfânt de închinăciune. În acest scop s-a format un comitet, în frunte cu părintele protopop M. Răuțiu, pâr. Rujdea și dl. Emil Tișcă director de bancă" (Cf. *Gazeta*, Anul II, nr. 36/15 februarie, Satu Mare, 1936). Emil Tișcă, prim-epitrop al bisericii, a fost directorul Băncii Românești, sucursala Satu Mare, președinte al Camerei de Comerț și Industrie, a făcut parte din comitetul de inițiere a construirii Catedralei Ortodoxe, a Aeroportului și a Palatului Cultural "Casa Națională", fostul cinematograf "Victoria". Pentru construirea catedralei a donat o sumă foarte mare de bani, 500.000 de lei, valoarea unei case, dar și primul candelabru.

În anul 1936 se intensifică pregătirile pentru demararea lucrărilor de construcție, mai ales pregătirea terenului, iar după alegerea ca protopop de Satu Mare a P.C. Pr. Ioan Rujdea (în unele documente apare numele Rușdea) a fost turnată fundația Catedralei Ortodoxe, **la 6 august 1937.**

Piatra de temelie a fost sfințită la data de **26 octombrie 1937**, în ziua Sfântului Dimitrie, de către P.S. Dr. Nicolae Popovici, Episcopul Oradiei. **La data de 28 iulie 1940** sfântul lăcaș a fost dat în folosință, dar, după foarte scurt timp s-a aflat sub pericolul dărâmării, în anii dictaturii horthyste; în perioada **1953 - 1954 a fost realizată pictura în tempera**, de către artiștii Eremia și Eugen Profeta. În ziua de **28 noiembrie 1954** a avut loc târnosirea Catedralei, la care a participat și mitropolitul Moldovei I.P.S. Sebastian Rusan, fost preot paroh și protopop de Satu Mare, precum și episcopul de Oradea, Valerian Zaharia. Hrisovul așezat în Sfântul Altar cu acel prilej (expus în noul muzeu), datat 28 noiembrie 1954, consemnează importanța Catedralei sătmărene: "Ziditu-s-a această sfântă biserică – Catedrală – ca cel dintâi lăcaș dumnezeiesc, ridicat pe seama credincioșilor ortodocși din orașul Satu Mare".

Cetatea Cavalerilor - Omagiul Femeii

Presa vremii consemna și ea aspirația comunității ortodoxe sătmărene, susținând necesitatea construirii unei biserici: "după cum se știe credincioșii ortodocși din orașul nostru au o veche și justă doleanță: lipsa unui lăcaș sfânt de închinăciune. În acest scop s-a format un comitet, în frunte cu părintele protopop M. Răuțiu, păr. Rujdea și dl. Emil Tișcă director de bancă" (Cf. *Gazeta*, Anul II, nr. 36/15 februarie, Satu Mare, 1936). Emil Tișcă, prim-epitrop al bisericii, a fost directorul Băncii Românești, sucursala Satu Mare, președinte al Camerei de Comerț și Industrie, a făcut parte din comitetul de inițiere a construirii Catedralei Ortodoxe, a Aeroportului și a Palatului Cultural "Casa Națională", fostul cinematograf "Victoria". Pentru construirea catedralei a donat o sumă foarte mare de bani, 500.000 de lei, valoarea unei case, dar și primul candelabru.

În anul 1936 se intensifică pregătirile pentru demararea lucrărilor de construcție, mai ales pregătirea terenului, iar după alegerea ca protopop de Satu Mare a P.C. Pr. Ioan Rujdea (în unele documente apare numele Rușdea) a fost turnată fundația Catedralei Ortodoxe, **la 6 august 1937.**

Piatra de temelie a fost sfințită la data de **26 octombrie 1937**, în ziua Sfântului Dimitrie, de către P.S. Dr. Nicolae Popovici, Episcopul Oradiei. **La data de 28 iulie 1940** sfântul lăcaș a fost dat în folosință, dar, după foarte scurt timp s-a aflat sub pericolul dărâmării, în anii dictaturii horthyste; în perioada **1953 - 1954 a fost realizată pictura în tempera**, de către artiștii Eremia și Eugen Profeta. În ziua de **28 noiembrie 1954** a avut loc târnosirea Catedralei, la care a participat și mitropolitul Moldovei I.P.S. Sebastian Rusan, fost preot paroh și protopop de Satu Mare, precum și episcopul de Oradea, Valerian Zaharia. Hrisovul așezat în Sfântul Altar cu acel prilej (expus în noul muzeu), datat 28 noiembrie 1954, consemnează importanța Catedralei sătmărene: "Ziditu-s-a această sfântă biserică - Catedrală - ca cel dintâi lăcaș dumnezeiesc, ridicat pe seama credincioșilor ortodocși din orașul Satu Mare".

Clădirea a fost construită într-un ritm rapid (1937-1939), după planurile și sub supravegherea arhitectului G.P. Liteanu (cel care a realizat și clădirea fostei Prefecturi, azi Muzeul Județean Satu Mare, precum și Catedrala greco-catolică "Sf. Arhangheli Mihail și Gavril" din Satu Mare, conform proiectului întocmit de arhitectul Victor Smigelschi), edificiul catedralei ortodoxe îmbinând armonios stilul bizantin cu elemente tradiționale românești.

Cetatea Cavalerilor - Omagiul Femeii

Constituirea și dezvoltarea colecției de obiecte ecleziastice a cunoscut 3 etape: 1940 - 1954; 1984 - 1985; 2016 – 2020, proiectul amenajării expoziționale a Muzeului "Justinian Arhiepiscopul" bazându-se pe valorificarea muzeografică a colecției. De-a lungul vremii, prin străduința preoților slujitori, dar și a generoșilor donatori, în patrimoniul Catedralei au intrat numeroase obiecte de cult, începând cu vechea colecție, până la finele secolului XX. Obiectele expuse în noul muzeu sunt clasificate în 8 mari categorii: obiecte cu rol ritualic, vase liturgice, icoane și steaguri utilizate în procesiuni religioase (prapuri), cărți de cult și de studiu bisericesc, documente privitoare la istoria Catedralei, veșminte preotești, mobilier, medalii și decorații.

Din cele peste 300 de obiecte expuse se remarcă *Hrisoavele* din anii 1954, 1985; prima Sfântă Masă (provenind din colecția veche, datată sec. al XIX-lea); *condicile de șantier ale construcției bisericii*, 1937-1939; primul Chivot al bisericii (donat de Caliopi și Dimitrie Dumitrescu, prefectul Poliției Satu Mare); icoanele împărătești din vechea catapeteasmă, ușile împărătești ale primului iconostas; icoana "*Adormirea Maicii Domnului*", hramul bisericii (datată 1780); icoanele ferecate; primii prapuri; cărți vechi de cult (*Sfânta Evanghelie, Liturghier, Apostol, Molitvelnic, Antologhion, Octoiul Mare, Ceaslov*); primul Tron arhieresc, ce impresionează prin somptuozitate și eleganță arhitecturală, decorat prin vechea artă a intarsiei, cu motive inspirate din simbolurile creștine.

Obiectele ce fac parte din vechea colecție au fost salvate, după pronunțarea dramaticului Dictat de la Viena (30 august 1940), de către episcopul Gheorghe Buzneanu, care, timp de 4 zile a adunat "odoarele bisericii" transportându-le la gară, în trenul cu care au fost evacuate bunurile aparținând administrației românești (inclusiv statuia pr. dr. Vasile Lucaciu). Obiectele au fost salvate "în ultimul moment, în ziua de 4 septembrie 1940, ora 15:30, fiind apoi predate Oficiului Protopopesc Lugoj" (Cf. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Bihor, fond *Episcopia Ortodoxă Română Oradea*, dosar nr. 462/1941). După eliberarea din 25 octombrie 1944 o parte a „odoarelor” a fost readusă în biserică, colecția fiind completată an de an, îmbogățind patrimoniul catedralei.

Cetatea Cavalerilor – Omagiul Femeii

Monument istoric clasat pe Lista națională de monumente (cod SM-II-m-B-05226), Catedrala Ortodoxă "Adormirea Maicii Domnului" este unul din cele mai frumoase edificii ale orașului Satu Mare, un adevărat spațiu sacru, un lăcaș al credinței și artei bisericești, un simbol al demnității spirituale și cultural - identitare ce ne onorează în fața întregii lumi civilizate. **Muzeul „Justinian Arhiepiscopul” întregeste în mod fericit patrimoniul cultural și spiritual al catedralei, dar și al orașului Satu Mare.** Și pentru că am avut onoarea de a organiza acest muzeu, dar și de a-l cunoaște pe I.P.S. Arhiepiscopul Justinian Chira, vom cita din cuvintele rostite de Domnia sa, referitoare la rolul femeii în societate, învățături ascultate întotdeauna cu multă condescendență de către credincioșii săi: *„Primul lucru pe care este datorare femeia din timpurile noastre să-l împlinească este să-și păstreze cu grijă toate calitățile cu care a înzestrat-o Dumnezeu; să își păstreze feminitatea cu farmecul ei luminat și curat, prin care femeia înseninează viața; să-și păzească integritatea morală, prin care se poate impune și face ascultată ca o regină. Să se îmbrace cu cel mai frumos veșmânt, cu haina imperială ce se numește demnitate”.*

I.P.S. Arhiepiscopul Justinian Chira a fost un părinte duhovnicesc foarte iubit, dar și un cărturar ce aprecia valoarea și importanța culturii, afirmând: *„citind îți îmbogățești sufletul și îți verifici propria gândire, căutând unde ești tu în comparație cu ceilalți oameni care călătoresc la fel ca și tine pe calea cea tainică a vieții, spre eternitate și spre Dumnezeu. Călătoria este obositoare și grea, dar dragostea biruiește toate greutățile timpului și spațiului”.*

Cetatea Cavalerilor – Omagiul Femeii

Prin înființarea Muzeului „Justinian Arhiepiscopul” preoții slujitori ai catedralei, alături de credincioșii ortodocși sătmăreni cinstesc memoria Arhiereului lor, care le declara atașamentul: ”cu sufletul, cu inima, cu gândul am fost în fața tuturor altarelor din Episcopia Maramureșului și Sătmarului, am fost lângă fiecare preot, pe care-i venerez, îi iubesc și îi prețuiesc enorm.

Cu sufletul, cu inima, cu gândul sunt lângă fiecare creștin drept-credincios, sunt lângă fiecare credincios ortodox, dar și lângă fiecare om care se află pe pământ, pentru că fiecare este făcut de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa”.

Muzeul „Justinian Arhiepiscopul” și „Regina bisericilor din Sătmar”, așa cum a numit-o P.S. Justin, Episcopul Maramureșului și Sătmarului, își așteaptă în straie noi credincioșii și vizitatorii, invitându-i să treacă pragul Casei Domnului, pentru frumusețea patrimoniului eclezial, tihna rugăciunii și slava lui Dumnezeu!

Episcopia Ortodoxă Română A Maramureșului Și Sătmărilor
Catedrala Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului”
Satu Mare

Cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Dr. Iustin,
Episcopul Maramureșului și Sătmărilor, în vremea slujirii
pr. paroh dr. Cristian Boloș și a pr. Radu Șimonca,
a fost organizat

MUZEUL „JUSTINIAN ARHIEPISCOPUL”

Finanțat prin proiectul „Restaurarea și reabilitarea Catedralei
Ortodoxe „Adormirea Maicii Domnului” din Satu Mare”,
Programul Operațional Regional 2014-2020, Axa prioritară
5. Îmbunătățirea mediului urban și conservarea, protecția și
valorificarea durabilă a patrimoniului cultural. Prioritatea de
investiții 5.1 – Conservarea, protejarea, promovarea și
dezvoltarea patrimoniului natural și cultural.

Pliant p.1-4

Cetatea Cavalerilor - Omagiul Femeii

Catedrala ortodoxă
„Adormirea Maicii Domnului” Satu Mare

Cetatea Cavalerilor - Omagiul Femeii